Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (ένατο τμήμα)

της 11ης Ιουνίου 2020*

«Προδικαστική παραπομπή – Φόρος προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) – Οδηγία 2006/112/ΕΚ – Άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ΄ – Πεδίο εφαρμογής – Πράξεις υποκείμενες στον φόρο – Παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας – Αποζημίωση σε περίπτωση μη τήρησης από τους πελάτες της ελάχιστης περιόδου συμβατικής δέσμευσης – Χαρακτηρισμός»

Στην υπόθεση C-43/19,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικό δικαστήριο φορολογικών διαφορών (κέντρο διαιτησίας επί διοικητικών υποθέσεων), Πορτογαλία] με απόφαση της 2ας Ιανουαρίου 2019, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Ιανουαρίου 2019, στο πλαίσιο της δίκης

Vodafone Portugal – Comunicações Pessoais, SA

κατά

Autoridade Tributária e Aduaneira,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (ένατο τμήμα),

συγκείμενο από τους S. Rodin, πρόεδρο τμήματος, D. Šváby και K. Jürimäe (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: G. Pitruzzella

γραμματέας: M. Ferreira, κύρια διοικητική υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 30ής Ιανουαρίου 2020,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– η Vodafone Portugal – Comunicações Pessoais, SA, εκπροσωπούμενη από τους S. Fernandes de Almeida, J. Lobato Heitor και A. Costa, advogados,

– η Πορτογαλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους L. Inez Fernandes, T. Larsen και R. Campos Laires, καθώς και από την P. Barros da Costa,

– η Ιρλανδική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις J. Quaney και M. Browne, επικουρούμενες από τον N. Travers, SC,

* Γλώσσα διαδικασίας: η πορτογαλική.

– η Κυβέρνηση του Ηνωμένου Βασιλείου, εκπροσωπούμενη από την Z. Lavery, επικουρούμενη από την E. Mitrophanous, barrister,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη αρχικώς από την L. Lozano Palacios και τον A. Caeiros και, στη συνέχεια, από τις L. Lozano Palacios και I. Melo Sampaio,

κατόπιν της αποφάσεως που έλαβε, αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα, να εκδικάσει την υπόθεση χωρίς ανάπτυξη προτάσεων,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και των άρθρων 9, 24, 72 και 73 της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας (ΕΕ 2006, L 347, σ. 1, στο εξής: οδηγία ΦΠΑ).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ της Vodafone Portugal – Comunicações Pessoais, SA (στο εξής: Vodafone) και της Autoridade Tributária e Aduaneira (φορολογικής και τελωνειακής αρχής, Πορτογαλία) σχετικά με την αντιστροφή της επιβάρυνσης του φόρου προστιθέμενης αξίας (ΦΠΑ) για τον Νοέμβριο του 2016.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

3 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας ΦΠΑ προβλέπει ότι στον ΦΠΑ υπόκεινται «οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας στο έδαφος ενός κράτους μέλους από υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί με την ιδιότητά του αυτή».

4 Το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής ορίζει τα εξής:

«1. Νοείται ως “υποκείμενος στον φόρο” οποιοσδήποτε ασκεί, κατά τρόπο ανεξάρτητο και σε οποιονδήποτε τόπο, οικονομική δραστηριότητα, ανεξάρτητα από τον επιδιωκόμενο σκοπό και τα αποτελέσματα της δραστηριότητας αυτής.

Ως “οικονομική δραστηριότητα” θεωρείται κάθε δραστηριότητα του παραγωγού, του εμπόρου ή του παρέχοντος υπηρεσίες, περιλαμβανομένων και των δραστηριοτήτων εξόρυξης, των αγροτικών δραστηριοτήτων καθώς και των δραστηριοτήτων των ελεύθερων επαγγελμάτων. Ως οικονομική δραστηριότητα θεωρείται, επίσης, η εκμετάλλευση ενσώματου ή άυλου αγαθού, με σκοπό ιδίως την άντληση εσόδων διαρκούς χαρακτήρα.»

5 Το άρθρο 24 της εν λόγω οδηγίας προβλέπει τα εξής:

«1. Ως “παροχή υπηρεσιών” νοείται κάθε πράξη η οποία δεν αποτελεί παράδοση αγαθών.

2. Ως “τηλεπικοινωνιακές υπηρεσίες” νοούνται οι υπηρεσίες που αφορούν τη μετάδοση, εκπομπή ή λήψη σημάτων, κειμένου, εικόνων και ήχων ή πληροφοριών οποιασδήποτε φύσης, με ενσύρματα, ασύρματα, οπτικά ή άλλα ηλεκτρομαγνητικά συστήματα, περιλαμβανομένης της μεταβίβασης ή εκχώρησης του δικαιώματος χρήσης των μέσων για τέτοιου είδους μετάδοση, εκπομπή ή λήψη, καθώς και υπηρεσίες που αφορούν την παροχή πρόσβασης σε παγκόσμια δίκτυα πληροφοριών.»

6 Το άρθρο 64, παράγραφος 1, της ίδιας οδηγίας ορίζει τα εξής:

«Οι παραδόσεις αγαθών [...], καθώς και οι παροχές υπηρεσιών, οι οποίες συνεπάγονται τμηματικές καταβολές έναντι λογαριασμού ή διαδοχικές πληρωμές θεωρείται ότι πραγματοποιούνται κατά τη λήξη των χρονικών περιόδων, στις οποίες αναφέρονται οι τμηματικές καταβολές έναντι λογαριασμού ή διαδοχικές πληρωμές.»

7 Το άρθρο 72 της οδηγίας ΦΠΑ έχει ως εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ως "κανονική αξία" νοείται το συνολικό ποσό το οποίο, ένας αποκτών αγαθά ή λήπτης υπηρεσιών, ευρισκόμενος στο ίδιο στάδιο εμπορίας με το στάδιο κατά το οποίο πραγματοποιείται η παράδοση των αγαθών ή η παροχή των υπηρεσιών, θα έπρεπε να καταβάλει κατά τον χρόνο της εν λόγω παράδοσης ή παροχής σε ανεξάρτητο προμηθευτή αγαθού ή πάροχο υπηρεσίας στο εσωτερικό του κράτους μέλους στο οποίο η παράδοση ή παροχή είναι φορολογητέα, υπό συνθήκες πλήρους ανταγωνισμού, προκειμένου να αποκτήσει το εν λόγω αγαθό ή την υπηρεσία.

Εάν δεν μπορεί να διαπιστωθεί ανάλογη παράδοση αγαθών ή παροχή υπηρεσιών, ως κανονική αξία νοείται η εξής:

1) για τα αγαθά, ποσό όχι κατώτερο από την τιμή αγοράς των αγαθών αυτών ή παρόμοιων αγαθών ή, εάν δεν υπάρχει τιμή αγοράς, στο κόστος των αγαθών κατά το χρόνο της παράδοσης,

2) για τις υπηρεσίες, ποσό όχι κατώτερο από το συνολικό κόστος που συνεπάγεται για τον υποκείμενο στον φόρο η παροχή των υπηρεσιών.»

8 Το άρθρο 73 της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Για τις παραδόσεις αγαθών και τις παροχές υπηρεσιών, εκτός αυτών που αναφέρονται στα άρθρα 74 έως 77, η βάση επιβολής του φόρου περιλαμβάνει οτιδήποτε αποτελεί την αντιπαροχή, την οποία έλαβε ή πρόκειται να λάβει για τις πράξεις αυτές ο προμηθευτής ή ο παρέχων τις υπηρεσίες από τον αποκτώντα, τον λήπτη ή τρίτο πρόσωπο, περιλαμβανομένων των επιδοτήσεων που συνδέονται άμεσα με την τιμή των πράξεων αυτών.»

Το πορτογαλικό δίκαιο

Ο κώδικας ΦΠΑ

9 Σύμφωνα με το άρθρο 1, παράγραφος 1, στοιχείο a, του Código do Imposto sobre o Valor Acrescentado (κώδικα περί φόρου προστιθέμενης αξίας, στο εξής: κώδικας ΦΠΑ), στον ΦΠΑ υπόκεινται οι παραδόσεις αγαθών και οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται στην ημεδαπή εξ επαχθούς αιτίας από υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί υπό την ιδιότητά του αυτή.

10 Το άρθρο 4, παράγραφος 1, του κώδικα ΦΠΑ προβλέπει ότι νοούνται ως παροχές υπηρεσιών οι πράξεις που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας και δεν αποτελούν ούτε παραδόσεις ούτε ενδοκοινοτικές αποκτήσεις ούτε εισαγωγές αγαθών.

11 Το άρθρο 16, παράγραφος 6, στοιχείο α', του κώδικα ΦΠΑ ορίζει τα εξής:

«Δεν περιλαμβάνονται στη βάση επιβολής στην οποία αναφέρεται η προηγούμενη παράγραφος τα ακόλουθα στοιχεία:

α) οι τόκοι λόγω ετεροχρονισμένης πληρωμής της αντιπαροχής και τα ποσά που εισπράττονται ως αποζημίωση με δικαστική απόφαση, λόγω ολικής ή μερικής αθέτησης υποχρεώσεων».

Ο νόμος περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών

12 Ο lei n.º 5/2004, das Comunicações electrónicas (νόμος 5/2004 περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών), της 10ης Φεβρουαρίου 2004 (*Diário da República I*, σειρά I-A, αριθ. 34, της 10ης Φεβρουαρίου 2004), όπως τροποποιήθηκε με τον lei n.º 15/2016 (νόμος 15/2016), της 17ης Ιουνίου 2016 (*Diário da República*, 1η σειρά, αριθ. 115, της 17ης Ιουνίου 2016) (στο εξής: νόμος περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών), προβλέπει στο άρθρο 47, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο c, τα εξής:

«1. Οι επιχειρήσεις που παρέχουν δημόσια δίκτυα επικοινωνιών ή υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο κοινό υποχρεούνται να θέτουν στη διάθεση του κοινού, καθώς και οποιουδήποτε δηλώνει την πρόθεσή του να συνάψει σύμβαση παροχής των υπηρεσιών που αυτές προσφέρουν, κατάλληλες, διαφανείς, συγκρίσιμες και επικαιροποιημένες πληροφορίες σχετικά με τους συνήθεις όρους και προϋποθέσεις όσον αφορά την πρόσβαση και τη χρήση των υπηρεσιών που παρέχουν στους τελικούς χρήστες και στους καταναλωτές, προσδιορίζοντας λεπτομερώς τις τιμές και τις λοιπές επιβαρύνσεις, καθώς και, εφόσον είναι αναγκαίο, τις επιβαρύνσεις που σχετίζονται με την καταγγελία των συμβάσεων.

2. Για τους σκοπούς της εφαρμογής της προηγούμενης παραγράφου, οι επιχειρήσεις αυτές υποχρεούνται να δημοσιεύουν […] τις ακόλουθες πληροφορίες, οι οποίες πρέπει επίσης να παρέχονται προηγουμένως σε κάθε ενδιαφερόμενο να συνάψει με αυτές σύμβαση παροχής υπηρεσιών:

[…]

c) τις κανονικές τιμές, προσδιορίζοντας τα ποσά που οφείλονται για καθεμιά από τις παροχές υπηρεσιών και το περιεχόμενο κάθε στοιχείου της τιμής, οι οποίες καλύπτουν ειδικότερα:
   i) τις επιβαρύνσεις που συνδέονται με την ενεργοποίηση της υπηρεσίας, καθώς και με την πρόσβαση, τη χρήση και τη συντήρηση·
   ii) τις λεπτομερείς πληροφορίες σχετικά με τις συνήθως εφαρμοζόμενες εκπτώσεις και τα ειδικά ή συγκεκριμένα τιμολογιακά συστήματα, καθώς και με τις τυχόν πρόσθετες επιβαρύνσεις·
   iii) τα έξοδα που συνδέονται με μισθωμένο τερματικό εξοπλισμό ή εξοπλισμό του οποίου ο πελάτης αποκτά την κυριότητα·
   iv) τις επιβαρύνσεις που απορρέουν από την καταγγελία της σύμβασης, συμπεριλαμβανομένης της επιστροφής εξοπλισμού ή των ποινικών ρητρών για πρόωρη καταγγελία με πρωτοβουλία των συνδρομητών».

13 Το άρθρο 48 του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών προβλέπει τα εξής:

«1. Με την επιφύλαξη της εφαρμοστέας νομοθεσίας περί προστασίας των καταναλωτών, η παροχή δημόσιων δικτύων επικοινωνιών ή ηλεκτρονικών υπηρεσιών στο κοινό πρέπει να αποτελεί αντικείμενο σύμβασης, η οποία πρέπει να περιλαμβάνει υποχρεωτικώς, με σαφή, εξαντλητικό και ευπρόσιτο τρόπο, τα ακόλουθα στοιχεία:

[…]

g) τη διάρκεια της σύμβασης, τους όρους ανανέωσης, αναστολής και διακοπής των υπηρεσιών και τους όρους ανανέωσης, αναστολής και καταγγελίας της σύμβασης·

[…]

2. Οι πληροφορίες σχετικά με τη διάρκεια των συμβάσεων, συμπεριλαμβανομένων των όρων ανανέωσης και καταγγελίας τους, πρέπει να είναι σαφείς και κατανοητές, να παρέχονται σε σταθερό υπόθεμα και να περιλαμβάνουν τα ακόλουθα στοιχεία:

a) την ενδεχόμενη ελάχιστη περίοδο δέσμευσης πελάτη, η ύπαρξη της οποίας εξαρτάται από την παροχή οποιουδήποτε πλεονεκτήματος στον καταναλωτή, το οποίο είναι προσδιορισμένο και ποσοτικοποιημένο και σχετίζεται με την επιδότηση τερματικού εξοπλισμού, την εγκατάσταση και την ενεργοποίηση της υπηρεσίας ή άλλους προωθητικούς όρους·

b) τις ενδεχόμενες δαπάνες που αφορούν τη φορητότητα αριθμών και άλλων αναγνωριστικών στοιχείων·

c) τα ενδεχόμενα έξοδα που προκύπτουν από την πρόωρη καταγγελία της σύμβασης, με πρωτοβουλία του συνδρομητή, κατά τη διάρκεια της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, ιδίως μετά την ανάκτηση των εξόδων που σχετίζονται με την επιχορήγηση τερματικού εξοπλισμού, με την εγκατάσταση και την ενεργοποίηση της υπηρεσίας ή με άλλους προωθητικούς όρους·

[…]

4. Οι επιχειρήσεις που παρέχουν δίκτυα ή/και υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών δεν μπορούν να αντιτίθενται στην καταγγελία των συμβάσεων με πρωτοβουλία των συνδρομητών, για τον λόγο ότι αυτή λαμβάνει χώρα κατά τη διάρκεια της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, ούτε να απαιτούν την καταβολή οποιωνδήποτε επιβαρύνσεων λόγω μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, αν δεν διαθέτουν απόδειξη της εκδήλωσης της βούλησης του καταναλωτή, όπως προβλέπεται στην προηγούμενη παράγραφο.

[…]

11. Κατά τη διάρκεια της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, τα ποσά με τα οποία επιβαρύνεται ο συνδρομητής αν καταγγείλει τη σύμβαση δεν μπορούν να υπερβαίνουν τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο πάροχος για την εγκατάσταση της εκμετάλλευσης· απαγορεύεται η είσπραξη οποιουδήποτε ποσού εν είδει αποζημίωσης ή συμψηφισμού.

12. Τα ποσά που χρεώνονται λόγω πρόωρης καταγγελίας, με πρωτοβουλία του συνδρομητή, σύμβασης για την οποία ισχύει περίοδος δέσμευσης πρέπει να είναι ανάλογα προς το πλεονέκτημα που του παρασχέθηκε, όπως προσδιορίστηκε και ποσοτικοποιήθηκε στη συναφθείσα σύμβαση, και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να αντιστοιχούν αυτομάτως στο άθροισμα της αξίας των παροχών που δεν έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά την ημερομηνία της καταγγελίας.

13. Για τους σκοπούς των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου, σε περίπτωση που έχει επιδοτηθεί τερματικός εξοπλισμός, οι χρεώσεις πρέπει να υπολογίζονται βάσει της εφαρμοστέας νομοθεσίας και, στις λοιπές περιπτώσεις, δεν μπορούν να υπερβαίνουν την αξία του παρασχεθέντος πλεονεκτήματος την οποία, κατ' αναλογίαν προς τη συμφωνηθείσα διάρκεια της σύμβασης, πρέπει ακόμη να ανακτήσει η επιχείρηση που παρέχει την υπηρεσία, κατά την ημερομηνία κατά την οποία αρχίζει να παράγει αποτελέσματα η πρόωρη καταγγελία.»

14 Το άρθρο 52-Α του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών, με τίτλο «Αναστολή και διακοπή της υπηρεσίας που παρέχεται στους συνδρομητές που θεωρούνται καταναλωτές», ορίζει τα εξής:

«1. Στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών σε συνδρομητές που είναι καταναλωτές, οι επιχειρήσεις πάροχοι δημόσιων δικτύων επικοινωνιών ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο κοινό οφείλουν, εφόσον δεν έχουν καταβληθεί τα αναγραφόμενα στο τιμολόγιο ποσά, να αποστέλλουν ειδοποίηση στον καταναλωτή, με την οποία να παρέχουν σε αυτόν πρόσθετη προθεσμία πληρωμής 30 ημερών, μετά την άπρακτη παρέλευση της οποίας η παροχή της υπηρεσίας αναστέλλεται και, ενδεχομένως, η σύμβαση λύεται αυτομάτως, κατά τα προβλεπόμενα στις παραγράφους 3 και 7, αντίστοιχα.

[…]

3. Οι επιχειρήσεις πάροχοι δημοσίων δικτύων επικοινωνιών ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών στο κοινό υποχρεούνται, εντός προθεσμίας 10 ημερών από τη λήξη της πρόσθετης προθεσμίας της παραγράφου 1, να αναστέλλουν την παροχή της υπηρεσίας για χρονικό διάστημα 30 ημερών, σε περίπτωση που, παρά την παρέλευση της ως άνω προθεσμίας, ο καταναλωτής δεν προέβη σε πληρωμή ή δεν συνήψε εγγράφως με την επιχείρηση συμφωνία πληρωμής για τον διακανονισμό των οφειλόμενων ποσών.

[…]

7. Μετά την παρέλευση της 30ήμερης περιόδου αναστολής, αν ο καταναλωτής δεν έχει πληρώσει το σύνολο των οφειλόμενων ποσών ή δεν έχει συνάψει εγγράφως συμφωνία πληρωμής, η σύμβαση λύεται αυτομάτως.

8. Η καταγγελία της σύμβασης κατ' εφαρμογήν της προηγούμενης παραγράφου δεν επηρεάζει την είσπραξη ποσού εν είδει αποζημίωσης ή συμψηφισμού για την καταγγελία της σύμβασης κατά τη διάρκεια της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης, δυνάμει των διατάξεων του decreto-lei n.º 56/2010 [(νομοθετικού διατάγματος 56/2010), της 1ης Ιουνίου 2010 (*Diário da República*, 1η σειρά, αριθ. 106, της 1ης Ιουνίου 2010)] και εντός των ορίων που προβλέπονται σε αυτές.

9. Η μη πληρωμή για οποιαδήποτε από τις παροχές που προβλέπονται στη συμφωνία πληρωμής συνεπάγεται υποχρεωτικά την καταγγελία της σύμβασης, μετά από έγγραφη ειδοποίηση του καταναλωτή και την παρέλευση της προβλεπόμενης στο άρθρο 52, παράγραφος 5, προθεσμίας, κατ' εφαρμογήν των διατάξεων της προηγούμενης παραγράφου.

10. Σε περίπτωση μη τήρησης των διατάξεων του παρόντος άρθρου από την επιχείρηση πάροχο δημόσιων δικτύων επικοινωνιών ή υπηρεσιών ηλεκτρονικών επικοινωνιών διαθέσιμων στο κοινό, και ιδίως σε περίπτωση συνέχισης της παροχής της υπηρεσίας κατά παράβαση της παραγράφου 3 ή έκδοσης τιμολογίων μετά την ημερομηνία κατά την οποία πρέπει να ανασταλεί η παροχή της υπηρεσίας, δεν μπορούν να απαιτηθούν από τον καταναλωτή τα οφειλόμενα ποσά για την παροχή της υπηρεσίας, ενώ η επιχείρηση επιβαρύνεται με τα δικαστικά έξοδα για την είσπραξη της οφειλής.

11. Η προηγούμενη παράγραφος δεν έχει εφαρμογή στην έκδοση, μετά την αναστολή της παροχής της υπηρεσίας, τιμολογίων τα οποία αφορούν υπηρεσίες που πράγματι παρασχέθηκαν πριν την αναστολή ή προβλεπόμενες εκ του νόμου αντιπαροχές σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.

[…]»

Το νομοθετικό διάταγμα 56/2010

15 Το άρθρο 1 του νομοθετικού διατάγματος 56/2010 προβλέπει τα εξής:

«Η παρούσα κανονιστική πράξη θέτει περιορισμούς στην είσπραξη ποσών για την παροχή της υπηρεσίας αποδέσμευσης εξοπλισμού που προορίζεται για την πρόσβαση σε υπηρεσίες ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθώς και για την καταγγελία της σύμβασης κατά την περίοδο δέσμευσης, διασφαλίζοντας τα δικαιώματα των χρηστών στις ηλεκτρονικές επικοινωνίες και ευνοώντας περαιτέρω τον ανταγωνισμό στον τομέα αυτόν.»

16 Το άρθρο 2, παράγραφοι 2 και 3, του εν λόγω νομοθετικού διατάγματος προβλέπει τα εξής:

«2. Κατά της διάρκεια της περιόδου δέσμευσης, απαγορεύεται η είσπραξη, λόγω καταγγελίας της σύμβασης και αποδέσμευσης του εξοπλισμού, οποιουδήποτε ανταλλάγματος ύψους μεγαλύτερου από:

a) το 100 % της αξίας του εξοπλισμού κατά τον χρόνο της αγοράς ή της διάθεσής του, χωρίς μείωση, έκπτωση ή επιδότηση, κατά τους πρώτους έξι μήνες της περιόδου αυτής, μετά από αφαίρεση του ήδη καταβληθέντος από τον συνδρομητή ποσού, καθώς και ενδεχόμενης απαίτησης του καταναλωτή έναντι του παρόχου υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας·

b) το 80 % της αξίας του εξοπλισμού κατά την ημερομηνία αγοράς ή διάθεσής του, χωρίς μείωση, έκπτωση ή επιδότηση, μετά τους πρώτους έξι μήνες της περιόδου αυτής, μετά από αφαίρεση του ήδη καταβληθέντος από τον συνδρομητή ποσού, καθώς και ενδεχόμενης απαίτησης του καταναλωτή έναντι του παρόχου υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας·

c) το 50 % της αξίας του εξοπλισμού κατά την ημερομηνία αγοράς ή διάθεσής του, χωρίς μείωση, έκπτωση ή επιδότηση, κατά το τελευταίο έτος της περιόδου δέσμευσης, μετά από αφαίρεση του ήδη καταβληθέντος από τον συνδρομητή ποσού, καθώς και ενδεχόμενης απαίτησης του καταναλωτή έναντι του παρόχου υπηρεσιών κινητής τηλεφωνίας.

3. Απαγορεύεται η είσπραξη οποιασδήποτε αντιπαροχής μεγαλύτερης από τις αναφερόμενες στην προηγούμενη παράγραφο, εν είδει αποζημίωσης ή συμψηφισμού για την καταγγελία της σύμβασης κατά τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης.»

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

17 Η Vodafone, εταιρία με έδρα τη Λισσαβώνα (Πορτογαλία), έχει ως αντικείμενο την παροχή υπηρεσιών στον τομέα των ηλεκτρονικών επικοινωνιών, της σταθερής τηλεφωνίας και της ασύρματης πρόσβασης στο διαδίκτυο.

18 Στο πλαίσιο της δραστηριότητάς της, η Vodafone συνάπτει με τους πελάτες της συμβάσεις παροχής υπηρεσιών, ορισμένες από τις οποίες προβλέπουν ειδικές προωθητικές ρήτρες υπό την προϋπόθεση της μη αποχώρησης των αντίστοιχων πελατών από τη σύμβαση για προκαθορισμένη ελάχιστη περίοδο (στο εξής: περίοδος δέσμευσης). Βάσει των ρητρών αυτών, οι πελάτες δεσμεύονται να διατηρήσουν τη συμβατική τους σχέση με τη Vodafone, καθώς και να χρησιμοποιούν τα παρεχόμενα από αυτήν προϊόντα και υπηρεσίες για το εν λόγω χρονικό διάστημα, με αντάλλαγμα ευνοϊκότερους εμπορικούς όρους, ιδίως όσον αφορά το αντίτιμο που καλούνται να καταβάλουν για τις συμφωνηθείσες υπηρεσίες.

19 Η περίοδος δέσμευσης μπορεί να ποικίλλει αναλόγως των υπηρεσιών αυτών. Σκοπός έχει να παράσχει στη Vodafone τη δυνατότητα να ανακτήσει μέρος της επένδυσής της στον εξοπλισμό και τις υποδομές, καθώς και άλλων εξόδων, όπως εκείνων που συνδέονται με την ενεργοποίηση της υπηρεσίας και με τα ειδικά πλεονεκτήματα που παρέχει στους πελάτες. Αν οι πελάτες δεν τηρήσουν την περίοδο

δέσμευσης για λόγους που αφορούν τους ίδιους, υποχρεούνται να καταβάλουν τα προβλεπόμενα από τις συμβάσεις ποσά. Τα ποσά αυτά έχουν ως σκοπό να αποθαρρύνουν τη μη τήρηση της περιόδου δέσμευσης από τους ίδιους πελάτες.

20 Μετά την τροποποίηση που επέφερε ο νόμος 15/2016, η Vodafone, από τον Αύγουστο του 2016 και κατ' εφαρμογήν του άρθρου 48 του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών, καθόρισε το καταβλητέο ποσό σε περίπτωση μη τήρησης της περιόδου δέσμευσης από τους πελάτες με βάση την αξία των πλεονεκτημάτων τα οποία παρέχονται στους εν λόγω πελάτες σύμφωνα με τις συμβάσεις που συνήψαν και για τα οποία η Vodafone δεν είχε ακόμη αποζημιωθεί κατά την ημερομηνία καταγγελίας των συμβάσεων αυτών. Ειδικότερα, σύμφωνα με το εθνικό δίκαιο, το καταβλητέο ποσό σε περίπτωση μη τήρησης της περιόδου δέσμευσης υπολογίζεται κατ' αναλογίαν του τμήματος της περιόδου δέσμευσης που έχει παρέλθει και με βάση τα πλεονεκτήματα που παρασχέθηκαν στον πελάτη δυνάμει της σύμβασης, όπως αυτά έχουν προσδιοριστεί και ποσοτικοποιηθεί σε αυτήν. Το εν λόγω ποσό δεν μπορεί να υπερβαίνει τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε η Vodafone για την εγκατάσταση της εκμετάλλευσης.

21 Για τον Νοέμβριο του 2016, η Vodafone προέβη σε αντιστροφή της επιβάρυνσης του ΦΠΑ βάσει των ποσών που εισέπραξε λόγω μη τήρησης της περιόδου δέσμευσης (στο εξής: επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά). Εν συνεχεία, στις 13 Οκτωβρίου 2017, υπέβαλε αίτηση θεραπείας κατά της πράξης αντιστροφής της επιβάρυνσης του φόρου αυτού, ισχυριζόμενη ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά δεν υπέκειντο σε ΦΠΑ.

22 Η εν λόγω αίτηση θεραπείας απορρίφθηκε από τη φορολογική και τελωνειακή αρχή με απόφαση της 8ης Ιανουαρίου 2018 και η Vodafone άσκησε ενώπιον του αιτούντος Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικού δικαστηρίου φορολογικών διαφορών (κέντρου διαιτησίας επί διοικητικών υποθέσεων), Πορτογαλία] ένδικη προσφυγή με αίτημα να διαπιστωθεί ο παράνομος χαρακτήρας της αντιστροφής της επιβάρυνσης του ΦΠΑ όσον αφορά τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά για τον Νοέμβριο του 2016.

23 Η διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου αυτού ανεστάλη εν αναμονή της περάτωσης της διαδικασίας στην οποία εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia (C-295/17, EU:C:2018:942) και συνεχίστηκε από τις 28 Νοεμβρίου 2018.

24 Το Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικό δικαστήριο φορολογικών διαφορών (κέντρο διαιτησίας επί διοικητικών διαφορών)] αναφέρει καταρχάς ότι η πρόωρη καταγγελία των συμβάσεων συνεπάγεται οικονομική ζημία για τη Vodafone και ότι τούτο προκύπτει προδήλως όταν η καταγγελία αυτή επέρχεται κατά την έναρξη της εκτέλεσης της σύμβασης και όταν η εν λόγω επιχείρηση έχει παράσχει στον πελάτη προωθητικά πλεονεκτήματα. Κατά το αιτούν δικαστήριο, η ύπαρξη ζημίας της εν λόγω επιχείρησης τεκμαίρεται. Επιπλέον, από το άρθρο 48, παράγραφος 2, στοιχείο c, και από το άρθρο 52-Α, παράγραφος 8, του νόμου περί ηλεκτρονικών επικοινωνιών προκύπτει ότι η καταγγελία της σύμβασης κατά τη διάρκεια της περιόδου δέσμευσης δικαιολογεί την είσπραξη ενός ανταλλάγματος εν είδει συμψηφισμού, προκειμένου «να ανακτηθούν οι δαπάνες που συνδέονται με την επιδότηση τερματικού εξοπλισμού, την εγκατάσταση και την ενεργοποίηση της υπηρεσίας ή με άλλους προωθητικούς όρους». Ως εκ τούτου, το δικαστήριο αυτό τεκμαίρει ότι η Vodafone υποβάλλεται στα σχετικά έξοδα και ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά έχουν ως σκοπό την ανάκτηση των εξόδων αυτών.

25 Εν συνεχεία, το αιτούν δικαστήριο θεωρεί αποδεδειγμένο το γεγονός ότι η περίοδος δέσμευσης, ως προϋπόθεση για την πρόσβαση του πελάτη σε ευνοϊκότερους εμπορικούς όρους, είναι ουσιώδους σημασίας προκειμένου η Vodafone να μπορέσει να ανακτήσει μέρος της επένδυσής της που συνδέεται με τις συνολικές υποδομές (δίκτυα, εξοπλισμούς και εγκαταστάσεις), με την αναζήτηση πελατών (εμπορικές εκστρατείες και εκστρατείες μάρκετινγκ, καθώς και καταβολή προμηθειών σε συνεργάτες),

με την ενεργοποίηση της συμφωνηθείσας υπηρεσίας, με τα πλεονεκτήματα που παρέχονται ως εκπτώσεις ή δωρεάν υπηρεσίες και με τις αναγκαίες δαπάνες εγκατάστασης και αγοράς του εξοπλισμού.

26 Τέλος, όσον αφορά την αναγκαιότητα προδικαστικής παραπομπής, λαμβανομένης υπόψη της απόφασης της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia (C-295/17, EU:C:2018:942), το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει, αφενός, ότι τα επίμαχα στην υπόθεση της κύριας δίκης ποσά υπολογίζονται με διαφορετικό τρόπο σε σχέση με τα ποσά της υπόθεσης επί της οποίας εκδόθηκε η εν λόγω απόφαση.

27 Αφετέρου, στην απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia (C-295/17, EU:C:2018:942), το Δικαστήριο φαίνεται να απέδωσε ιδιαίτερη σημασία στο γεγονός ότι, στην υπόθεση εκείνη, υπήρχε αντιστοιχία μεταξύ του ποσού που καταβλήθηκε λόγω μη τήρησης της περιόδου δέσμευσης και του ποσού που θα είχε εισπράξει η επιχείρηση εκείνη κατά τη διάρκεια της υπολειπόμενης εν λόγω περιόδου, αν δεν είχε καταγγελθεί η σύμβαση. Ως εκ τούτου, το αιτούν δικαστήριο έκρινε αναγκαίο να υποβάλει αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στο Δικαστήριο, προκειμένου να διαπιστωθεί αν το γεγονός ότι τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά δεν συμπίπτουν με τα ποσά που θα είχαν καταβληθεί κατά τη διάρκεια της υπολειπόμενης περιόδου δέσμευσης, αν δεν είχε καταγγελθεί η σύμβαση, είναι κρίσιμο για τον χαρακτηρισμό των επίμαχων στην κύρια δίκη ποσών ως αμοιβής για παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας, η οποία υπόκειται σε ΦΠΑ, κατά την έννοια του άρθρου 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, της οδηγίας ΦΠΑ.

28 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Tribunal Arbitral Tributário (Centro de Arbitragem Administrativa) [διαιτητικό δικαστήριο για την επίλυση φορολογικών διαφορών (κέντρο διαιτησίας επί διοικητικών διαφορών)] αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Έχουν το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ′, και τα άρθρα 9, 24, 72 και 73 της [οδηγίας περί ΦΠΑ] την έννοια ότι συνιστά παροχή υπηρεσιών υποκείμενη σε ΦΠΑ, η χρέωση από πάροχο ηλεκτρονικών επικοινωνιών στους πρώην πελάτες του (στους οποίους πρόσφερε προωθητικά πλεονεκτήματα που αντιστοιχούν, ενδεχομένως, σε δωρεάν εγκατάσταση, ενεργοποίηση της υπηρεσίας, φορητότητα, παροχή εξοπλισμού ή στην εφαρμογή ειδικών τιμολογιακών όρων, ως αντιπαροχή για την εκ μέρους τους τήρηση μιας περιόδου δέσμευσης, η οποία δεν τηρήθηκε για λόγους που αφορούν τους πρώην πελάτες) ποσού το οποίο, βάσει του νόμου, δεν μπορεί να υπερβαίνει τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο πάροχος για την εγκατάσταση της εκμετάλλευσης και πρέπει να υπολογίζεται κατ' αναλογίαν προς το πλεονέκτημα που παραχωρήθηκε στον πελάτη, το οποίο προσδιορίζεται και ποσοτικοποιείται ως τέτοιο στη συναφθείσα σύμβαση, και, επομένως, δεν μπορεί να αντιστοιχεί αυτομάτως στην αξία των παροχών που δεν έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά την ημερομηνία λύσης της σύμβασης;

2) Υπό το πρίσμα των ανωτέρω διατάξεων, αποτελεί εμπόδιο για τον χαρακτηρισμό του ποσού αυτού ως αντιπαροχής για την παροχή υπηρεσιών το γεγονός ότι το εν λόγω ποσό απαιτείται μετά τη λύση της σύμβασης, όταν ο πάροχος των υπηρεσιών δεν παρέχει πλέον υπηρεσίες στον πελάτη, καθώς και το γεγονός ότι δεν υπήρξε συγκεκριμένη κατανάλωση μετά τη λύση της σύμβασης;

3) Υπό το πρίσμα των ανωτέρω διατάξεων, πρέπει να αποκλειστεί ο χαρακτηρισμός του ως άνω ποσού ως αντιπαροχής για την παροχή υπηρεσιών, για τον λόγο ότι ο πάροχος των υπηρεσιών και οι πρώην πελάτες του καθόρισαν εκ των προτέρων βάσει του νόμου, στο πλαίσιο σύμβασης προσχώρησης, τον τύπο για τον υπολογισμό του ποσού που θα έπρεπε να καταβάλουν οι πρώην πελάτες σε περίπτωση μη τήρησης της ελάχιστης περιόδου δέσμευσης που προβλέπεται στη σύμβαση παροχής υπηρεσιών;

4) Υπό το πρίσμα των ανωτέρω διατάξεων, πρέπει να αποκλειστεί ο χαρακτηρισμός του ως άνω ποσού ως αντιπαροχής για την παροχή υπηρεσιών σε περιπτώσεις στις οποίες το ποσό αυτό δεν αντιστοιχεί σε εκείνο που θα εισέπραττε ο πάροχος των υπηρεσιών κατά τη διάρκεια της υπολειπόμενης περιόδου δέσμευσης, εάν δεν είχε καταγγελθεί η σύμβαση;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

29 Με τα προδικαστικά ερωτήματα, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, το αιτούν δικαστήριο ερωτά κατ' ουσίαν εάν το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας ΦΠΑ έχει την έννοια ότι τα ποσά που εισπράττει μια επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, για λόγους που αφορούν τον πελάτη, μιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών που προέβλεπε την τήρηση περιόδου δέσμευσης ως αντιπαροχή για την παροχή στον πελάτη αυτόν ευνοϊκότερων εμπορικών όρων πρέπει να θεωρούνται ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας, κατά την έννοια της εν λόγω διάταξης.

30 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, σύμφωνα με το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας ΦΠΑ, το οποίο ορίζει το πεδίο εφαρμογής του ΦΠΑ, στον φόρο αυτόν υπόκεινται οι παροχές υπηρεσιών που πραγματοποιούνται εξ επαχθούς αιτίας στο έδαφος ενός κράτους μέλους από υποκείμενο στον φόρο που ενεργεί με την ιδιότητά του αυτή.

31 Η παροχή υπηρεσιών πραγματοποιείται «εξ επαχθούς αιτίας», κατά την έννοια της διάταξης αυτής, μόνον εάν μεταξύ του παρέχοντος την υπηρεσία και του λήπτη αυτής υφίσταται έννομη σχέση στο πλαίσιο της οποίας ανταλλάσσονται αμοιβαίως παροχές, η δε αμοιβή που λαμβάνει ο παρέχων την υπηρεσία συνιστά την πραγματική αντιπαροχή για την εξατομικευμένη υπηρεσία που παρέχεται στον λήπτη. Τούτο ισχύει όταν υφίσταται άμεση σχέση μεταξύ της παρεχόμενης υπηρεσίας και της εισπραττόμενης αντιπαροχής (απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-295/17, EU:C:2018:942, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Όσον αφορά την άμεση σχέση μεταξύ της υπηρεσίας που παρέχεται στον λήπτη και της πραγματικής αντιπαροχής που εισπράττεται, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι η αντιπαροχή για το αντίτιμο το οποίο καταβάλλεται κατά την υπογραφή σύμβασης παροχής υπηρεσιών συνίσταται στο δικαίωμα που αντλεί εντεύθεν ο πελάτης για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που απορρέουν από τη σύμβαση, ανεξαρτήτως του αν όντως ασκεί αυτό το δικαίωμα. Συνεπώς, ο παρέχων υπηρεσίες προβαίνει στην παροχή των υπηρεσιών αυτών εφόσον αυτή καθιστά δυνατή στον πελάτη τη χρήση των εν λόγω υπηρεσιών, με αποτέλεσμα η ύπαρξη της ανωτέρω άμεσης σχέσης να μην επηρεάζεται από το γεγονός ότι ο πελάτης δεν άσκησε το συγκεκριμένο δικαίωμα (πρβλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-295/17, EU:C:2018:942, σκέψη 40 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

33 Συναφώς, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι το προκαθορισμένο ποσό που εισπράττει μια επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας από τον πελάτη της, ή για λόγο που οφείλεται στον πελάτη της, σύμβασης παροχής υπηρεσιών η οποία προβλέπει ελάχιστη περίοδο δέσμευσης, ποσό το οποίο αντιστοιχεί στο ποσό που θα εισέπραττε η επιχείρηση κατά την εναπομένουσα περίοδο δέσμευσης αν δεν είχε μεσολαβήσει η καταγγελία, πρέπει να θεωρηθεί ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών που πραγματοποιείται εξ επαχθούς αιτίας, υποκείμενη ως εκ τούτου στον ΦΠΑ, έστω και αν η καταγγελία αυτή συνεπάγεται την απενεργοποίηση των προϊόντων και υπηρεσιών που προβλέπονται από την εν λόγω σύμβαση, όταν επέρχεται πριν το πέρας της συμφωνηθείσας ελάχιστης περιόδου δέσμευσης (πρβλ. αποφάσεις της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-295/17, EU:C:2018:942, σκέψεις 12, 45 και 57, και της 3ης Ιουλίου 2019, UniCredit Leasing, C-242/18, EU:C:2019:558, σκέψη 70).

34 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο, τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά υπολογίζονται βάσει συμβατικώς καθορισμένου τύπου και τηρουμένων των προϋποθέσεων που προβλέπει το εθνικό δίκαιο. Από τα στοιχεία αυτά προκύπτει ότι τα εν λόγω

ποσά δεν μπορούν να είναι μεγαλύτερα από τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκε ο παρέχων τις υπηρεσίες στο πλαίσιο της εκμετάλλευσης των υπηρεσιών αυτών και πρέπει να είναι ανάλογα προς το πλεονέκτημα που παρασχέθηκε στον πελάτη, όπως αυτό προσδιορίστηκε και ποσοτικοποιήθηκε στη σύμβαση που συνήφθη με τον εν λόγω παρέχοντα υπηρεσίες. Επομένως, τα ποσά αυτά δεν αντιστοιχούν αυτομάτως ούτε στην αξία των παροχών που δεν έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες κατά την ημερομηνία καταγγελίας της σύμβασης ούτε στα ποσά που θα είχε εισπράξει ο παρέχων τις υπηρεσίες κατά τη διάρκεια της υπολειπόμενης περιόδου δέσμευσης, αν δεν είχε μεσολαβήσει η καταγγελία αυτή.

35 Κατά πρώτον, πρέπει να θεωρηθεί ότι, υπό τις συνθήκες που εκτέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, η αντιπαροχή για το ποσό που καταβάλλει ο πελάτης στη Vodafone συνίσταται στο δικαίωμα του πελάτη να αποδεχθεί την εκπλήρωση, εκ μέρους της επιχείρησης, των υποχρεώσεών της από τη σύμβαση παροχής υπηρεσιών, έστω και αν ο πελάτης δεν επιθυμεί ή δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα αυτό για λόγο που οφείλεται στον ίδιο (βλ., κατ' αναλογίαν, απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-295/17, EU:C:2018:942, σκέψη 45).

36 Πράγματι, στις υπό κρίση περιστάσεις, η Vodafone παρέχει στον πελάτη τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει τις υπηρεσίες αυτές, υπό την έννοια της νομολογίας που μνημονεύθηκε στη σκέψη 32 της παρούσας απόφασης, και δεν ευθύνεται για την παύση της παροχής αυτής.

37 Αφενός, η Vodafone αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει στους πελάτες της τις υπηρεσίες που έχουν συμφωνηθεί στις συμβάσεις που έχει συνάψει με αυτούς και υπό τους όρους που διατυπώνονται στις συμβάσεις αυτές. Αφετέρου, οι εν λόγω πελάτες αναλαμβάνουν την υποχρέωση να εξοφλούν τη μηνιαία συνδρομή που προβλέπουν οι εν λόγω συμβάσεις και, ενδεχομένως, άλλα ποσά, τα οποία οφείλουν αν καταγγείλουν τις συμβάσεις αυτές πριν τη λήξη της περιόδου δέσμευσης, για λόγους που αφορούν τους ίδιους.

38 Στο πλαίσιο αυτό, όπως διευκρινίζει το αιτούν δικαστήριο, τα εν λόγω ποσά αντιστοιχούν στην ανάκτηση μέρους των εξόδων τα οποία συνδέονται με την παροχή των υπηρεσιών που τους παρείχε η εν λόγω επιχείρηση και τα οποία οι πελάτες αυτοί έχουν δεσμευθεί να επιστρέψουν σε περίπτωση τέτοιας καταγγελίας.

39 Ως εκ τούτου, τα εν λόγω ποσά πρέπει να θεωρηθούν ως μέρος του αντιτίμου της υπηρεσίας την οποίαν ο παρέχων αυτήν δεσμεύθηκε να παράσχει στους πελάτες, αντιτίμου το οποίο ενσωματώνεται εκ νέου στην τιμή της μηνιαίας συνδρομής, σε περίπτωση που δεν τηρηθεί από τους εν λόγω πελάτες η περίοδος δέσμευσης. Υπό τις συνθήκες αυτές, τα εν λόγω ποσά καταβάλλονται για σκοπό αντίστοιχο με εκείνο των μηνιαίων ποσών που θα οφείλονταν καταρχήν, αν οι πελάτες δεν είχαν επωφεληθεί των εμπορικών πλεονεκτημάτων που εξαρτώνται από την τήρηση αυτής της περιόδου δέσμευσης.

40 Ως εκ τούτου, πρέπει να γίνει δεκτό ότι, υπό το πρίσμα της οικονομικής πραγματικότητας, η οποία συνιστά θεμελιώδες κριτήριο για την εφαρμογή του κοινού συστήματος ΦΠΑ, το ποσό που οφείλεται λόγω πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης έχει ως σκοπό να εξασφαλίσει στον πάροχο μια ελάχιστη συμβατική αμοιβή για την παρασχεθείσα υπηρεσία (πρβλ. απόφαση της 22ας Νοεμβρίου 2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia, C-295/17, EU:C:2018:942, σκέψη 61).

41 Κατά συνέπεια, όπως υποστηρίζουν με τις παρατηρήσεις τους η Πορτογαλική και η Ιρλανδική Κυβέρνηση, καθώς και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σε περίπτωση που οι πελάτες αυτοί δεν τηρήσουν την εν λόγω περίοδο δέσμευσης, πρέπει να θεωρηθεί ότι η παροχή υπηρεσιών πραγματοποιήθηκε, εφόσον δόθηκε στους εν λόγω πελάτες η δυνατότητα να επωφεληθούν από τις υπηρεσίες αυτές.

42 Υπό τις συνθήκες αυτές, τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά πρέπει να θεωρηθούν ως μέρος της αμοιβής που έλαβε ο πάροχος αυτός για τις εν λόγω υπηρεσίες. Δεν ασκεί επιρροή συναφώς το γεγονός ότι, σε αντίθεση με τα επίμαχα ποσά στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση της 22ας Νοεμβρίου

2018, MEO – Serviços de Comunicações e Multimédia (C-295/17, EU:C:2018:942), τα επίμαχα στην κύρια δίκη ποσά δεν αποφέρουν στη Vodafone τα ίδια έσοδα με εκείνα που θα αποκόμιζε αν ο πελάτης δεν είχε καταγγείλει πρόωρα τη σύμβαση.

43 Κατά δεύτερον, όσον αφορά την προϋπόθεση που απορρέει από τη προμνησθείσα στη σκέψη 31, ανωτέρω, νομολογία, σύμφωνα με την οποία τα καταβαλλόμενα ποσά πρέπει να αποτελούν την πραγματική αντιπαροχή μιας εξατομικευμένης υπηρεσίας, επισημαίνεται ότι τόσο η παρεχόμενη υπηρεσία όσο και η αντιπαροχή για το δικαίωμα στην υπηρεσία αυτή καθορίζονται κατά τη σύναψη της σύμβασης μεταξύ της Vodafone και των πελατών της. Ειδικότερα, από τα στοιχεία που παρέσχε το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι η αντιπαροχή για την υπηρεσία καθορίζεται βάσει καθιερωμένων κριτηρίων, τα οποία προσδιορίζουν τόσο τη μηνιαία συνδρομή όσο και τον τρόπο με τον οποίον πρέπει να υπολογίζεται το οφειλόμενο ποσό λόγω πρόωρης καταγγελίας.

44 Ως εκ τούτου, δεν πρόκειται ούτε για εκούσια και τυχαία αντιπαροχή εκ μέρους του πελάτη (πρβλ. απόφαση της 3ης Μαρτίου 1994, Tolsma, C-16/93, EU:C:1994:80, σκέψη 19) ούτε για αντιπαροχή η οποία ποσοτικοποιείται δύσκολα και είναι αβέβαιη (πρβλ. απόφαση της 10ης Νοεμβρίου 2016, Baštová, C-432/15, EU:C:2016:855, σκέψη 35).

45 Αντιθέτως προς όσα υποστηρίζει η Vodafone, το ποσό αυτό δεν εξομοιώνεται ούτε με καταβολή που επιβάλλεται από τον νόμο, κατά την έννοια της απόφασης της 8ης Μαρτίου 1988, Apple and Pear Development Council (102/86, EU:C:1988:120), ή με την καταβολή αποζημίωσης στον πάροχο μετά από καταγγελία της σύμβασης από τον πελάτη, κατά την έννοια της απόφασης της 18ης Ιουλίου 2007, Société thermale d'Eugénie-les-Bains (C-277/05, EU:C:2007:440).

46 Πράγματι, αφενός, καίτοι ο υπολογισμός του εν λόγω ποσού οριοθετείται από νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις, εντούτοις δεν αμφισβητείται ότι η καταβολή του ίδιου ποσού πραγματοποιείται στο πλαίσιο έννομης σχέσης που χαρακτηρίζεται από αμοιβαία ανταλλαγή παροχών μεταξύ του παρέχοντος υπηρεσίες και του πελάτη του και ότι, στο πλαίσιο αυτό, η καταβολή συνιστά συμβατική υποχρέωση για τον τελευταίο.

47 Αφετέρου, όσον αφορά το επιχείρημα της Vodafone ότι το ποσό που οφείλεται λόγω της μη τήρησης της περιόδου δέσμευσης επέχει θέση αποζημίωσης για την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη η ίδια, πρώτον, επισημαίνεται ότι το επιχείρημα αυτό προσκρούει στη νομική πραγματικότητα στο πλαίσιο του επίμαχου στην κύρια δίκη εθνικού δικαίου, καθόσον, σύμφωνα με το δίκαιο αυτό και υπό την επιφύλαξη των σχετικών εξακριβώσεων του αιτούντος δικαστηρίου, ένας πάροχος δεν μπορεί να χρεώσει τον πελάτη με ποσά εν είδει αποζημίωσης ή συμψηφισμού, σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας της σύμβασης.

48 Δεύτερον, το εν λόγω επιχείρημα δεν μπορεί να ευδοκιμήσει και λόγω της οικονομικής πραγματικότητας των επίμαχων στην κύρια δίκη συναλλαγών.

49 Ειδικότερα, στο πλαίσιο μιας οικονομικής προσέγγισης, ο πάροχος καθορίζει την τιμή της υπηρεσίας του και το ύψος της μηνιαίας συνδρομής, λαμβάνοντας υπόψη το κόστος της υπηρεσίας αυτής και την ελάχιστη διάρκεια συμβατικής δέσμευσης. Όπως επισημάνθηκε στη σκέψη 39 της παρούσας απόφασης, το οφειλόμενο σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας ποσό πρέπει να θεωρηθεί ως αναπόσπαστο τμήμα του αντιτίμου που δεσμεύθηκε να καταβάλει ο πελάτης προκειμένου ο πάροχος να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του από τη σύμβαση.

50 Λαμβανομένων υπόψη όλων των ανωτέρω σκέψεων, στα υποβληθέντα προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας ΦΠΑ έχει την έννοια ότι τα ποσά που εισπράττει μια επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, για λόγους που αφορούν τον πελάτη, μιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών που προβλέπει την τήρηση περιόδου

δέσμευσης ως αντιπαροχή για την παροχή στον πελάτη αυτόν ευνοϊκότερων εμπορικών όρων πρέπει να θεωρούνται ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας, κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

51 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (ένατο τμήμα) αποφαίνεται:

Το άρθρο 2, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2006/112/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Νοεμβρίου 2006, σχετικά με το κοινό σύστημα φόρου προστιθέμενης αξίας, έχει την έννοια ότι τα ποσά που εισπράττει μια επιχείρηση σε περίπτωση πρόωρης καταγγελίας, για λόγους που αφορούν τον πελάτη, μιας σύμβασης παροχής υπηρεσιών που προβλέπει την τήρηση περιόδου δέσμευσης ως αντιπαροχή για την παροχή στον πελάτη αυτόν ευνοϊκότερων εμπορικών όρων πρέπει να θεωρούνται ως αμοιβή για παροχή υπηρεσιών εξ επαχθούς αιτίας, κατά την έννοια της διάταξης αυτής.

(υπογραφές)